

The background of the entire page is a sheet of blue-ruled paper with handwritten musical notation in blue ink. The notation includes various notes, rests, and clefs, though it is somewhat faded and difficult to read. The text 'het nederlands studenten orkest' is printed in black, with the letters 'n', 's', and 'o' significantly enlarged. A thin black line connects the bottom of the 'n' to the bottom of the 'o'.

het **n**ederlands **s**tudenten **o**rkest

PROGRAMMABOEKJE
TOURNEE 88

PROGRAMMA

36e tournee van het Nederlands Studenten Orkest
Beschermvrouw: H.K.H. Prinses Juliana

dirigent
Lucas Vis

Fred Oldenburg
solist

Jan Rokus van Roosendael
(1960 -)

- Tala

Maurice Ravel
(1875 - 1937)

- Pianoconcert in G

Allegramente
Adagio Assai
Presto

Pauze

Sergei Rachmaninov
(1873 - 1943)

- Symfonie nr. 2 in e-moll

Largo, Allegro Moderato
Allegro Molto
Adagio
Allegro Vivace

Jan Rokus van Roosendael

Jan Rokus van Roosendaal werd op 6 mei 1960 geboren en begon op zijn achttiende jaar op de tekenacademie. Een jaar later reeds maakte hij de overstap naar de muziek door aan de Universiteit van Amsterdam musicologie te gaan studeren. Daarnaast werd hij door Robert Heppener en Geert van Keulen aan het Amsterdams Sweelinck Conservatorium onderwezen in respectievelijk compositie en instrumentatie.

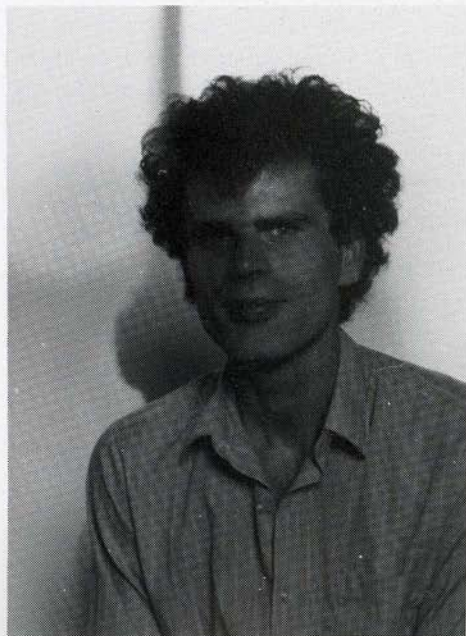
In 1986 besloot hij zijn compositiestudie en werd hem de 'Prijs voor Compositie' toegekend. Daarna volgde hij diverse compositiepraktica, die onder andere georganiseerd werden door het Nieuw Ensemble en de Slagwerkgroep Amsterdam.

Enkele van zijn werken beleefden hun première tijdens de Gaudeamusweek in 1982, 1985 en 1986. Tevens werden reeds veel van zijn composities in binnen- en buitenland uitgevoerd (in o.a. de VARA-matinee, het Holland Festival en de Verenigde Staten).

In september 1987 volgde hij in Polen een internationale zomercursus voor jonge componisten, die werd georganiseerd door het I.S.C.M. en onder leiding stond van o.a. K. Huber en W. Kotonski.

Zoals ook uit de compositie van vanavond zal blijken, is zijn interesse voor niet-europese muziek zeer groot. Momenteel is Jan Rokus van Roosendael actief in een Balinees Gamelanorkest en

vogt theorielessen in traditionele Indische muziek.

Tala

Inleiding

Het orkestwerk Tala is deels geïnspireerd op de authentieke Indiase muziek, deels op westerse variatietechnieken. Het kan beschouwd worden als een raamvertelling in vijf bedrijven, waarin het thema "cyclus" centraal staat.

De Indiase tala

In deel een, drie en vijf wordt het thema "cyclus" uitgewerkt in een steeds weer terugkerende cyclisch drumpatroon, dat in zekere zin verwantschap vertoont met de tabla-patronen in de klassieke Indiase muziek. De Indiase term voor zo'n cyclisch ritmisch patroon is "tala".

Het is misschien van belang om enige informatie te verschaffen over de structuur van een Indiase tala, daar de elementen van die structuur in de compositie van Jan Rokus van Roosendaal zijn gebruikt.

Iedere tala bestaat uit een aantal tellen, "matra", en is op een bepaalde manier onderverdeeld. Die verdeling wordt niet zozeer kenbaar gemaakt door de verschillen in nadruk op de afzonderlijke tellen, als wel door de verschillende klank van de aanslag.

De klank van iedere aanslag wordt vertaald in een lettergreep, "bol", zoals bijvoorbeeld Dha, Dhin, Ta, Ge, ... et cetera. Zo ontstaan er in iedere tala een aantal groepen, "Vibhaga". De eerste tel van iedere tala wordt de "sam" genoemd.

In de hieronder gegeven voorbeelden is zij aangegeven met een asterix (*).

Jhaptala Tala: 10 matras, 4 vibhagas

"bols":	Dhin Na 	Dhin Dhin Na 	Tin Na 	Dhin Dhin Na
	* (sam)	2	3	4

Bhanumati Tala: 11 matras, 4 vibhagas

"bols":	Dha Trik Dhin Naka 	Dhita Dhita 	Dhe Tita 	Kata Gadi
	*	2	3	4

Soms wordt er ritmisch gespeeld met de talas. De sam wordt gedurende een aantal talas uitgesteld door een iets korter of langer patroon te spelen dan het patroon van de eigenlijke tala. Wanneer de tabla-speler in plaats van het 10-tellende Jhaptala-patroon een 6-tellend patroon speelt, komt hij precies op de vierde sam uit.

<i>matra</i>	10	10	10			
<i>sam</i>	*	*	*	*	*	*
<i>matra</i>	6	6	6	6	6	
<i>sam</i>	*	*	*	*	*	*

Het talapatroon is meestal ook gerelateerd aan de melodische wendingen van de zanger(es) of de toonhebbende instrumenten, zoals sitar en vina. Het komt vaak voor dat een van de hoofdnoten in een raga - Indiase modale toonschaal - tegelijkertijd klinkt met de sam of met een ander zwaartepunt in de tala. Kortom: tala en raga - ritme en melodie - zijn aan elkaar gerelateerd. In het orkestwerk **Tala** zijn niet letterlijk elementen uit de Indiase muziek overgenomen, maar slechts de vijf hierna genoemde principes.

Het idee van de tala

Messiaen gebruikt in zijn composities vaak talapatronen die letterlijk zijn overgenomen uit de Indiase muziek. Jan Rokus van Rosendaal heeft echter geen authentieke talas gebruikt, maar zelf ontworpen ritmische patronen, die alle tot een grondvorm te herleiden zijn.

Het idee van de verschillende "bols"

De klankverschillen die door een ingewikkelde vingertechniek op de tablas worden verkregen, is in deze compositie vertaald door verschillende soorten slagwerk te gebruiken. Hieronder ter verduidelijking een uitgewerkt talapatroon.

Het idee van de vergroting en verkleining van de talas

In deze compositie worden er per deel onderlinge vergrotingen en verkleiningen op de grondvorm toegepast. Door deze variaties wordt er een hoge mate van verrassing en spanning gecreëerd met uiterst eenvoudige middelen.

Het idee van de intensivering van het grondpatroon

Een tabla-patroon begint meestal rustig, maar wordt naarmate de compositie vordert steeds complexer en gevarieerder. Het basispatroon wordt namelijk gevuld met allerlei snelle tussenslagen. Er is zodoende een ontwikkeling in een statische context.

Het idee van de relatie tussen ritme en melodie

De melodische frasen in de houtblazers zijn gerelateerd aan de ritmische structuur in het slagwerk. De slotnoot van iedere melodische zin valt altijd samen met de beginnoot (de sam) van de tala.

Deel twee en vier

In de aan elkaar verwante delen twee en vier is ook het thema van de cyclus uitgewerkt. In deze delen wordt echter geen gebruik gemaakt van de ritmische talapatronen, maar van melodische fi-

guren die continu gevarieerd worden herhaald. Er zijn twee hoofdgegevens:

- a. een steeds weer gevarieerd terugkerend baspatroon.
- b. een dubbel slagmotief in de hout- en koperblazers.

Doordat de instrumentie aanvankelijk dun is en na iedere variatie steeds voller wordt, is er sprake van een langzaam orkestraal crescendo. De climax wordt bereikt wanneer de twee gegevens gecombineerd worden in superpositie.

Instrumentatie

Het orkest is over het algemeen opgedeeld in vijf groepen die ieder een eigen functie hebben. In een gelaagde muzikale structuur wordt de helderheid namelijk vergroot door iedere functie een specifieke kleur te geven:

- de houtblazers spelen in octaven een melodische lijn
- hoorns en trompetten geven in akkoorden de kernnoten van de melodie weer
- trombones en tuba accentueren het tala-patroon door tegelijkertijd met de grote trom een serie akkoorden te spelen
- klokkenspel, vibrafoon, buisklokken

en harp luiden de eerste tel - sam - van iedere tala in

- bongos, conga, grote trom en gongs spelen het tala-patroon
- de strijkers houden het akkoord dat het klokkenspel, de vibrafoon, etc. hebben ingezet.

De vijf orkestgroepen zijn dus globaal gezien:

1. houtblazers
2. koperblazers
3. toonhebbend slagwerk + piano, harp
4. trommels, gongs, woodblocks, etc.
5. strijkers

Eenheid

De hele compositie staat in het teken van één gegeven: de cyclus. In deel een, drie en vijf wordt dit gegeven benaderd uit een oosterse invalshoek (tala) en in deel twee en vier vanuit een westerse (variatie). Doordat in plaats van een letterlijke imitatie, slechts de principes uit de Indiase muziek zijn gebruikt ontstaat er geen onoverbrugbaar contrast tussen Oost en West.

Vorm

Ter completering volgt hieronder nog een schema van de totale vorm van **Tala**.

Deel	1	2	3	4	5
Structuur	Tala (26x)	variatie (climax) A/B.(A+B)	Tala (26x)	variatie (climax) A..(A+B)	Tala (28x)
Symbol	A	B	C	B'	D
Instrumentatie	12345	12(3)5	134(5)	12(3)5	12345